

УДК 346.5

DOI: <https://doi.org/10.33216/2218-5461/2025-50-2-22-32>

ЛІЦЕНЗУВАННЯ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК ОСОБЛИВИЙ ПРЕДМЕТ ГОСПОДАРСЬКО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Бережний О.В.

LICENSING OF ECONOMIC ACTIVITY AS A SPECIAL SUBJECT OF ECONOMIC AND LEGAL REGULATION

Berezhnyi O.V

Стаття присвячена з'ясуванню змісту ліцензування господарської діяльності як особливого предмету господарсько-правового регулювання. Встановлюється, що ліцензування господарської діяльності в Україні постає невід'ємним предметом господарсько-правового регулювання з огляду на те, що цей інститут господарського права своїми формою та змістом визначається метою, завданнями, функціями, а також методами господарсько-правового регулювання економічних процесів та підприємницької діяльності в цілому. Господарсько-правове регулювання ліцензування сприяє забезпеченню стійкого господарського порядку, за якого можливе повноцінне поєднання вимог принципів свободи підприємницької діяльності, економічної безпеки, правопорядку та передбачуваності (прогнозованості) господарських правовідносин і поведінки учасників таких відносин. Шляхом правового регулювання ліцензування уможливується правомірний господарсько-правовий вплив держави на суб'єктів господарської діяльності, в межах якого держава: по-перше, встановлює чіткі правові рамки, у межах яких суб'єкти господарювання можуть здійснювати певні види діяльності; по-друге, здійснює контроль та гарантує відповідність діяльності підприємств стандартам якості, надійності та безпеки; по-третє, забезпечує дотримання суспільно значущих стандартів у господарській діяльності, дозволяючи діяти на ринку лише тим суб'єктам, які відповідають встановленим критеріям. Значимість ліцензування господарської діяльності (як особливого об'єкту господарсько-правового регулювання) в цілому об'єктивується в тому, що воно є гарантією того, що свобода підприємницької діяльності в державі буде реалізовуватись у впорядкованому, прогнозованому та соціально орієнтованому правовому просторі, що відповідає концептуальній меті господарського права – формуванню стабільного та справедливого господарського порядку. Посилують значимість такого об'єкта господарсько-правового регулювання комплекс функцій, якими характеризується ліцензування (як інститут господарського права), серед яких регулятивна, стабілізуюча, гармонізуюча (зокрема, врівноважує інтереси держави та суб'єктів господарської діяльності), правозахисна та превентивна функції. Окремо увага автора звертається на те, що правове регулювання ліцензування господарської діяльності здійснюється з урахуванням двох основних методів господарського права – імперативного та диспозитивного. У висновках до статті узагальнюються результати наукової розвідки та вказується на місце норм законодавства, які регламентують розглядуваний інститут господарського права, у системі норм господарського законодавства України.

Ключові слова: господарський правопорядок, господарсько-правовий вплив, економічна безпека, ліцензування господарської діяльності, правове регулювання, сфера дії господарського права, чесна конкуренція.

Постановка проблеми. Ліцензування господарської діяльності являє собою одну з ключових форм правового впливу держави на економічні процеси, спрямовану на забезпечення публічного порядку, сталості розвитку суспільства та забезпечення безпеки в сферах, пов'язаних з підвищеними економічними ризиками забезпечення публічних інтересів. Зазначений інститут охоплює широкий обсяг правовідносин, включаючи як ті, що пов'язані із публічно-правовим механізмом контролю процесів в сфері економіки, так і з елементами правового регулювання підприємницької діяльності, що дозволяє розуміти ліцензування в якості міжгалузевого явища, яке знаходиться на стику адміністративного та господарського права України. При цьому слід зазначити, що розвиток сучасної концепції ліцензування господарської діяльності зумовлений трансформацією підходів до державного регулювання економіки, змінами у правовому забезпеченні підприємництва та посиленням ролі держави в управлінні стратегічно значущими галузями економіки. Так, в Україні система ліцензування господарської діяльності регулюється ст. 7 Закону України «Про ліцензування видів господарської діяльності», яка визначає перелік видів діяльності, що потребують спеціального дозволу, та встановлює правові підстави для їх здійснення. Між тим, в означеному контексті необхідно враховувати й те, що значення ліцензування в цілому не обмежується формальним допуском певного кола суб'єктів до підприємницької діяльності, адже цей інститут загалом відіграє важливу роль у забезпеченні чесної конкуренції, захисту прав споживачів, профілактиці правопорушень в сфері господарської діяльності та ін. Зважаючи на це, зазначим, що

ліцензування поєднує в собі функції державного контролю та створення правових умов для ведення бізнесу, що дозволяє державі та суспільству збалансовувати потребу в публічно-правовому втручанні в сферу господарської діяльності та свободою підприємницької діяльності. У цьому контексті розуміння сутнісного змісту ліцензування господарської діяльності актуалізується питання комплексного розкриття змісту ліцензування як особливого предмета господарсько-правового регулювання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Ліцензування господарської діяльності як особливий предмет господарсько-правового регулювання вже частково розкривались у наукових напрацюваннях ряду українських учених, серед яких: Н.В. Барахтян [1], В.О. Одокієнко [2], А.В. Пасічник [3], В.М. Пашков [4], А.Й. Француз [5], А.І. Шпомер [6] та ін. Поряд із тим, слід зауважити, що по сьогодні не було зроблено комплексного дослідження сутнісного змісту ліцензування господарської діяльності як особливого предмету господарсько-правового регулювання, що є питанням, яке потребує вирішення.

Метою статті є з'ясування змісту ліцензування господарської діяльності як особливого предмету господарсько-правового регулювання. Досягнення цієї мети можливе шляхом виконання таких завдань: 1) проаналізувати сутність мети господарського права в контексті регулювання економічних процесів та підприємницької діяльності в цілому; 2) окреслити основні функції господарсько-правового регулювання ліцензування крізь призму функцій ліцензування господарської діяльності; 3)

з'ясувати сутність методів господарсько-правового регулювання та ліцензування господарської діяльності; 4) охарактеризувати місце норм законодавства, які регламентують ліцензування господарської діяльності, в системі господарського законодавства.

Виклад основного матеріалу.

Насамперед слід зауважити, що проведення комплексного аналізу ліцензування як особливого предмета господарсько-правового регулювання потребує врахування фундаментальних засад господарського права України. У зв'язку із цим зазначимо, що господарське право передбачає врегулювання суспільних відносин, пов'язаних з організацією та здійсненням господарської діяльності, незалежно від того, чи має така діяльність комерційну спрямованість або ж здійснюється без мети отримання прибутку. У цьому контексті центральною метою господарсько-правового регулювання є формування та забезпечення публічного господарського порядку, необхідного для належного функціонування господарського обороту та забезпечення соціально-економічної спрямованості економічної діяльності. Поряд із тим, господарське право виконує функцію координації (узгодження) правовідносин як між суб'єктами господарювання, так і в їх взаємодії з органами публічної адміністрації, які здійснюють управлінський вплив у сфері економіки. Відтак, *ліцензування господарської діяльності постає в якості невід'ємного предмету сучасного господарсько-правового регулювання держави з ринковою економікою, що пояснюється тісним зв'язком ліцензування із метою, завданнями, функціями, а також методами господарсько-правового регулювання економічних процесів та підприємницької діяльності в цілому.* Вказану позицію розкриємо в контексті аналізу відповідної мети, завдань, функцій і

методів господарсько-правового регулювання.

Аналізуючи *мету* господарсько-правового регулювання та роль ліцензування у цій сфері, слід відзначити, що ліцензування господарської діяльності є ключовим правовим механізмом, за допомогою якого держава визначає умови та обмеження для здійснення певних видів економічної діяльності, а особливо у соціально значущих чи потенційно ризикових секторах економіки. Таким чином, в межах господарсько-правового регулювання цей інститут сприяє досягненню основної мети – забезпеченню стійкого господарського порядку, за якого поєднуються принципи свободи підприємницької діяльності, економічної безпеки, правопорядку та передбачуваності господарських правовідносин. Отже, значення ліцензування у досягненні цієї мети визначається такими трьома аспектами: перший – ліцензування встановлює чіткі правові рамки, у межах яких суб'єкти господарювання можуть здійснювати певні види діяльності, що сприяє структурованості ринкового середовища та забезпечує стабільний господарський правопорядок. Другий – виконуючи контрольну функцію, ліцензування гарантує відповідність діяльності підприємств стандартам якості, надійності та безпеки, що має особливе значення для галузей із високою суспільною значущістю. Вказане дозволяє мінімізувати ризики, пов'язані з недобросовісними або потенційно небезпечними практиками здійснення економічної діяльності на ринку. Третій – ліцензування забезпечує дотримання суспільно значущих стандартів у господарській діяльності, дозволяючи функціонувати на ринку лише тим суб'єктам, які відповідають встановленим критеріям. Завдяки цьому держава сприяє інтеграції підприємницької діяльності у соціально орієнтовану економічну модель, що враховує

інтереси суспільства та забезпечує його соціальну стабільність. З огляду на це можемо зазначити, що ліцензування господарської діяльності в цілому виступає гарантією того, що свобода підприємництва реалізується у впорядкованому, прогнозованому та соціально орієнтованому правовому просторі, що відповідає концептуальній меті господарського права – формуванню стабільного та справедливого господарського порядку.

Що ж стосується основних завдань господарсько-правового регулювання та ліцензування господарської діяльності, зауважимо, що ключове завдання цієї галузі права полягає у створенні стабільного та збалансованого правового середовища для ефективного функціонування господарського обороту. Досягнення такої цілі передбачає впровадження правових форм і способів господарсько-правового впливу, що цілісно забезпечують раціональність, відповідальність і передбачуваність економічної діяльності, враховуючи притаманний їй господарський ризик. В окресленому контексті ліцензування відіграє значиму соціально-економічну роль, постаючи в якості інструмента правового регулювання господарської діяльності, що виконує ряд важливих функцій, серед яких: по-перше, ліцензування забезпечує чіткі критерії допуску до здійснення певних видів господарської діяльності, що встановлює зрозумілі правила входу на ринок та повноцінну реалізацію господарсько-правового статусу. З огляду на це, суб'єкти господарювання в дійсності мають змогу заздалегідь оцінити необхідні вимоги (зокрема, кваліфікаційні, технічні, галузеві та ін.) та відповідно планувати свою діяльність, орієнтуючись в цьому аспекті на регламентовані законодавством вимоги, які ставляться до суб'єкта господарювання в рамках процедури ліцензування. По-друге,

обов'язковість ліцензування для здійснення господарської діяльності в окремих секторах економіки слугує своєрідним бар'єром для суб'єктів, який унеможливорює вхід на ринок тих з них, які об'єктивно не відповідають встановленим вимогам щодо необхідної безпечності, надійності чи якості їх діяльності. Як убачається, вказане, своєю чергою, захищає права та інтереси споживачів, а також сприяє підтримці чесної конкуренції та захисту доброчесних і добросовісних підприємців від недобросовісної конкуренції (приймаючи до уваги попередні та подальші витрати добросовісних суб'єктів господарювання на заходи, пов'язані із забезпеченням безпечності, надійності та якості їх економічної діяльності). По-третє, чітко регламентовані процедури ліцензування мінімізують правову та економічну невизначеність, створюючи таким чином прогнозовані умови ведення господарської діяльності. З огляду на це, можемо констатувати, що наявність ліцензії є певною гарантією прогнозованості майбутнього для суб'єктів господарювання, адже надає певний рівень правової визначеності у взаємодії суб'єктів на ринку, знижує відповідні ризики адміністративного чи економічного характеру. Таким чином, можемо дійти висновку, що інститут ліцензування безпосереднім чином сприяє виконанню основного завдання господарського права, яке полягає у забезпеченні впорядкованого, передбачуваного та ефективного функціонування економічних відносин у державі.

Відтак, можемо дійти висновку, що досягнення мети та виконання завдань господарсько-правового регулювання та ролі ліцензування у цій сфері є недекларативною обставиною юридично значимої дійсності, що досягається за рахунок діяльності відповідного кола суб'єктів згідно засад,

окреслених в Законі України «Про ліцензування видів господарської діяльності». З огляду на це, зазначимо, що недекларативність окреслених мети та завдань передбачає дотримання під час господарсько-правового регулювання ліцензування наступних критеріїв: по-перше, правове унормування ліцензування повинно враховувати те, що господарсько-правовим режимом ліцензування господарської діяльності можуть охоплюватись лише види певні діяльності, які вважаються найбільш ризиковими, а кожна ліцензійна вимога має бути пропорційною заявленій меті захисту публічних благ й найменш обтяжливою серед альтернативних засобів господарсько-правового впливу на сферу економічної діяльності в державі. Відтак, віднесення правотворцем конкретного виду господарської діяльності до ліцензованих видів господарської діяльності повинно спиратись на: а) об'єктивно виявлені й науково та практично обґрунтовані ризики та загрози (як такі, що дійсно існують та дійсно можуть загрожувати відповідному обсягу національних інтересів та цінностей в економічній та суміжних сферах), притаманні саме цій діяльності; б) аргументований висновок про забезпечення вимог принципу адекватності та пропорційності господарсько-правового впливу на господарську діяльність у зв'язку із відповідним ризиком (викликом); в) забезпечення гарантій суб'єктів господарської діяльності (їх об'єднань) оскаржити форми, способи і засоби господарсько-правового впливу держави, що регламентуються законодавством про ліцензування. По-друге, правове регулювання ліцензування повинно враховувати те, що господарсько-правовий режим ліцензування господарської діяльності повинен бути ретельно юридично визначеним, достатньо зрозумілим й передбачувано змінюваним. Тобто, досягнення мети та завдань

господарсько-правового регулювання ліцензування потребує того, щоб норми законодавства у цій сфері були достатньо зрозумілими для суб'єктів господарської діяльності, котрі провадять (чи планують здійснювати) відповідну діяльність, що підлягає ліцензуванню, з тим, щоби вони могли планувати свою економічну діяльність, враховуючи також ризики змінюваності законодавства. По-третє, правове унормування ліцензування повинно враховувати те, що господарсько-правовий режим ліцензування господарської діяльності не повинен прямо чи опосередковано обмежувати базові економічні свободи суб'єктів господарської діяльності, а саме – не створюючи режимних вимог, добросовісне дотримання яких нівелювало би нейтральність держави в сфері забезпечення конкуренції на ринку. Таким чином, господарсько-правове регулювання повинно здійснюватися із попередньою перевіркою принаймні наступних обставин: а) чи не встановлюються законодавством вимоги, які без об'єктивної потреби (в контексті забезпечення безпеки та правопорядку в сфері дії господарського права) фактично витісняють із ринку малі та середні підприємства, або ж є бар'єрами, які унеможливають доступ до ринку таких підприємств; б) чи є технічно можливим виконання таких вимог та чи є такі вимоги однаковими для всіх суб'єктів господарської діяльності, які провадять відповідну господарську діяльність (планують здійснювати таку діяльність). Таким чином, досягнення мети та виконання завдань правового регулювання ліцензування господарської діяльності можливо досягти тоді, коли воно не лише формально упорядковує взаємодію між державою та суб'єктом господарської діяльності (тобто, з урахуванням вимог доктрини належного урядування, що є властивим адміністративно-

правовому регулюванню ліцензування), але й також враховує мету, завдання та принципи господарського права України, сприяючи посиленню конкуренції на ринку (без шкоди забезпеченню захисту та охорони національних інтересів та цінностей) та розвиваючи напрями реалізації свободи підприємницької діяльності.

З'ясувавши основні цілі та завдання господарсько-правового регулювання й ліцензування господарської діяльності, доцільно окреслити також й їх основні *функції*. У цьому контексті спершу зазначимо, що господарське право, як особлива галузь права, реалізує власні завдання через певний набір функцій, які можуть частково узгоджуватися з методами й завданнями адміністративного права. До таких функцій належать регулятивна, стабілізуюча, гармонізуюча (яка врівноважує інтереси держави та бізнесу), правозахисна та превентивна функції [див., напр.: ¹; ², с. 27-28]. Розглядаючи регулятивну функцію, слід відзначити, що ліцензування є засобом прямого державного впливу на доступ до певних видів господарської діяльності. Означена процедура об'єктивується в межах дії обов'язкових нормативно-правових підстав взаємодії суб'єктів права, які упорядковують насамперед участь суб'єктів господарювання на ринку (ліцензійні вимоги, стандарти, регламенти), забезпечуючи таким чином його впорядкованість і відповідність встановленим критеріям належного здійснення відповідної економічної діяльності. Посилює дію вказаної функції стабілізуюча функція ліцензування, зміст якої полягає в тому, що розглядуваний інститут передбачає існування комплексу юридично визначених процедурних дій, спрямованих на підтвердження відповідності суб'єктів господарювання певним критеріям (тобто, ліцензійним вимогам). Крім того, слід

зауважити, що надзвичайно важливим аспектом господарсько-правового регулювання є також його гармонізуюча функція, яка проявляється у створенні зваженого балансу між інтересами держави та суб'єктів господарювання. Так, осмислюючи суть цієї функції можемо помітити, що: по-перше, держава використовує ліцензування як інструмент економічного контролю, забезпечуючи правопорядок, прозорість та економічну безпеку в цій сфері; по-друге, ліцензування сприяє захисту прав та інтересів підприємців (у відповідній мірі й споживачів), адже чітко визначає умови доступу суб'єктів господарювання до ринку, знижуючи таким чином різного типу ризики, які можуть обумовлюватись діяльністю суб'єкта, котрий не спроможний надавати якісні послуги тощо, а разом із тим – підвищує правову визначеність господарської діяльності в цілому. Таким чином, ліцензування є процедурою, яка виконує функцію узгодження й економічних інтересів, що дозволяє формувати на практиці відносно контрольовані, зважені та передбачувані (прогнозовані) умови діяльності суб'єктів господарювання, їх взаємодії між собою, зі споживачами, а також з органами публічної служби. Враховуючи викладене можемо дійти висновку, що господарсько-правове регулювання, подібно до адміністративно-правового, виконує також правозахисну та превентивну функції. Так, у межах правозахисної функції ліцензування слугує інституційною формою захисту прав споживачів і добросовісних учасників ринку, адже в дійсності ліцензійні вимоги, як уже нами зазначалось, встановлюють стандарти якості, безпеки та надійності господарської діяльності, а контроль за їх дотриманням забезпечує відповідність суб'єктів господарювання встановленим правовим критеріям належної діяльності. У свою чергу

превентивна функція ліцензування полягає у запобіганні виходу на ринок економічних суб'єктів, які хоча й можуть відповідати базовим стандартам діяльності (чи відповідати усім стандартам, однак, не на постійній основі), однак не виконують спеціальні ліцензійні вимоги. Отже, з огляду на відповідну функцію ліцензування дозволяє мінімізувати ризики, пов'язані з недобросовісною конкуренцією, правопорушеннями у сфері господарської діяльності та загрозами публічним інтересам. Таким чином, слід зауважити, що превентивна функція (разом із іншими функціями) господарсько-правового регулювання ліцензування та самого ліцензування дозволяє цій процедурі поставати в якості ефективного інструменту профілактики порушень господарсько-правового порядку та підтримання правової визначеності в сфері економіки.

Що ж стосується *методів* господарсько-правового регулювання та ліцензування господарської діяльності, то з цього приводу слід зауважити, що ці методи (враховуючи методи господарського права [див., напр.: 9, с. 50; 10, с. 54-55]) поєднують у собі як імперативні, так і диспозитивні засоби впливу на суб'єктів господарювання. Розглядаючи імперативний метод зазначимо, що він в цілому дозволяє перетворити абстрактні публічні інтереси та цінності в сфері дії господарського права (зокрема, добросовісна конкуренція, якість товарів і послуг, безпечність господарської діяльності тощо) на базові, універсальні та однакові для всіх суб'єктів ринку обов'язкові правила поведінки. При цьому, в контексті правового регулювання ліцензування господарської діяльності імперативний метод правового регулювання, враховуючи мету та завдання такого упорядкування відповідних правовідносин і діяльності, ґрунтується на усвідомленні того, що свобода

підприємницької діяльності та реалізація економічних свобод у сфері господарської діяльності не є безмежною, а може та повинна правомірним чином обмежуватись в ситуаціях, коли суб'єкт права планує здійснювати чи провадить певний вид господарської діяльності, яким може бути завдана суттєва шкода публічним інтересам та цінностям, якщо ця діяльність не буде узгоджена з певними нормами та стандартами, відповідність чого має встановлюватись і перевірятись уповноваженими органами публічної служби. Тобто, імперативний метод регулювання ліцензування проявляється у встановленні чітких нормативних вимог до здобувачів ліцензій та ліцензіатів, які зобов'язані дотримуватись кваліфікаційних стандартів, технічних регламентів, вимог щодо безпеки та добропорядності ведення економічної діяльності, а тому: по-перше, кваліфікаційні вимоги до персоналу, матеріально-технічної бази, технологічних процесів, внутрішнього контролю та інші ліцензійні умови мають імперативний характер й не можуть бути змінені угодою сторін у бік зниження стандарту (так само держава не може підвищувати такі стандарти для конкретного суб'єкта господарської діяльності, порушуючи його економічні свободи); по-друге, господарсько-правовий статус суб'єкта господарської діяльності, який провадить на підставі ліцензії певний вид такої діяльності, накладає певний обсяг обов'язків: а) на такого суб'єкта стосовно безумовного дотримання ліцензійних умов (приміром, обов'язок вести облік і зберігати документацію, розкривати визначені відомості контрагентам, підтримувати функціонування систем управління якістю та ризиками діяльності); б) щодо нього у держави, яка повинна гарантувати такому суб'єкту свободу підприємницької діяльності в межах здійснюваної ним господарської діяльності

згідно ліцензійних умов цієї діяльності. Відтак, можемо дійти висновку, що розглядуваний метод правового регулювання: по-перше, забезпечує допуск (правомірну відмову від допуску) суб'єктів господарського права до провадження певних видів господарської діяльності; по-друге, визначає обов'язкові вимоги (підстави та умови), які є обставинами юридично значимої дійсності, що дозволяють сформулювати розуміння про критерії допуску (також збереження права на допуск) до ринку для провадження певних видів господарської діяльності, а відтак – відповідні законні очікування здобувача ліцензії (ліцензіата), порушення яких, може бути підставою для оскарження дій держави в адміністративному чи судовому порядку (зокрема, як порушення свободи підприємницької діяльності); по-третє, забезпечує нейтральність органів публічної служби в сфері конкуренції, унеможливаючи випадки, коли посадовими особами можуть широко тлумачитись ті чи інші правила та стандарти допуску до ринку (за змістом чи за їх обов'язковістю застосування в конкретних обставинах дійсності) суб'єктів господарської діяльності; по-четверте, забезпечує правопорядок в сфері господарської діяльності та підвищує рівень довіри у взаємодії між суб'єктами господарської діяльності (адже в силу обов'язковості виконання ряду правил і стандартів, регламентованих господарським законодавством у сфері ліцензування, кожен контрагент суб'єкта господарської діяльності-ліцензіата, може бути впевненим у тому, що цей суб'єкт господарської діяльності дійсно спроможний виконати договір належним і безпечним чином, а втрата ним ліцензії створюватиме передбачені законом і договором наслідки, приміром, у вигляді одностороннього розірвання договору, утримання оплати послуги тощо).

Крім того, господарське право передбачає також застосування й диспозитивного методу, використання якого в сфері ліцензування постає в якості гарантії збереження принципу свободи підприємницької діяльності навіть у регульованих сферах такої економічної діяльності. Тобто, незважаючи на те, що ліцензування встановлює межі для здійснення певних видів діяльності, воно не скасовує автономію суб'єктів господарювання тоді, коли вона не загрожує публічним інтересам, які не можуть бути звужені, проігноровані в силу їх соціально-економічної, політичної та ін. значимості. З огляду на це, суб'єкти господарської діяльності завдяки використанню правотворцем диспозитивного підходу в правовому регулюванні ліцензування можуть самостійно: по-перше, визначати спосіб досягнення показників відповідності ліцензійним вимогам (вибір технологій, внутрішніх процедур контролю, організації виробничих та інших процесів); по-друге, вибудовувати договірні відносини з контрагентами, окреслюючи в господарсько-правових договорах критерії якості товарів і послуг, гарантії, порядок нагляду та відповідальність за відхилення від погоджених критеріїв якості товарів і послуг (утім, такі договірні умови повинні узгоджуватись із відповідними ліцензійними умовами); по-третє, формувати кадрову (корпоративну в цілому) політику та організовувати трудові (також виробничі) відносини, створювати вимоги до управління ризиками на виробництві (також інші локальні нормативно-правові акти та акти концептуально-стратегічного, програмного характеру), обирати контрагентів та ін., що є аспектами господарсько-правової діяльності, які імперативно не нав'язують державою, хоча здійснюються суб'єктом господарювання з урахуванням потреби непорушності ліцензійних умов. Отже,

можемо помітити, що ліцензування формує цілісний господарсько-правовий режим, у межах якого забезпечується зважений баланс між економічною свободою (головним чином – свободою підприємницької діяльності) та необхідністю державного контролю у сферах господарської діяльності, яким властивою є підвищена суспільна значущість.

Висновки. Узагальнюючи викладене стосовно змісту ліцензування господарської діяльності як відносно самостійного, значимого (в соціально-економічному, політичному та ін. аспектах) предмету господарсько-правового регулювання, слід зазначити, що норми законодавства, які регламентують цей інститут господарського права, займають особливе місце в системі норм господарського законодавства з огляду на такі аспекти. По-перше, основоположною метою господарського права є підтримання стабільного господарського правопорядку, сприяння ефективності економічного обігу та забезпечення його соціальної орієнтованості. У цьому контексті ліцензування виконує функцію зваженого (з урахуванням свободи підприємницької діяльності) упорядкування підприємницької діяльності, не обмежуючи її шляхом встановлення надмірних регуляторних бар'єрів, а навпаки – спрямовуючи її в суспільно корисне русло, гармонізуючи при цьому приватні та публічні інтереси в сфері господарської діяльності та розвитку економічних відносин в державі. По-друге, ліцензійний механізм в Україні відіграє системоутворюючу роль у правовому забезпеченні збалансованого функціонування господарського обігу, створюючи передумови для того, щоби він міг відбуватись (настільки, наскільки це є практично досяжним): а) стабільно (господарський обіг відбувається без збоїв, які могли би мати місце через незабезпечення якості, безпечності, добросовісності та надійності ліцензованої

господарської діяльності та ін.); б) умовно прогнозовано (виражається у можливості визначати ймовірні шляхи та наслідки майбутнього розвитку економічної системи, передбачити майбутні наслідки поведінки та господарських рішень, які приймаються в поточний момент часу). По-третє, також слід констатувати, що на сьогоднішній день інститут ліцензування втілює фундаментальні функції господарського права, одночасно постаючи в якості регулятора, стабілізатора, узгоджувача відносин та інтересів учасників ринку, а також невід'ємним інструментом господарсько-правового впливу, завдяки якому державою забезпечується правопорядок на ринку й належний стан економічної безпеки учасників ринку. При цьому в процесі аналізу змісту ліцензування господарської діяльності як особливого предмету господарсько-правового регулювання примітною обставиною постає те, що таке галузеве правове регулювання ліцензування та ліцензійне регулювання в цілому ефективно поєднує імперативний підхід правового впливу на суб'єктів господарювання із принципом економічної свободи, що дозволяє на практиці забезпечити оптимальний баланс між засадами здійснення державної регуляторної політики та гарантією відносної автономії суб'єктів господарювання, що закріплена в Конституції України та деталізована в господарському законодавстві.

Література:

1. Барахтян Н.В. Сучасний стан правового регулювання ліцензування господарської діяльності: проблеми і перспективи. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2012. № 2. С. 166-172.
2. Одокієнко В.О. Страхова діяльність як об'єкт ліцензування. *Актуальні питання та проблеми юридичної науки*: зб. матеріалів II

Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Кіровоград, 18-19 квітня 2014 року). Кіровоград: КІДМУ КПУ, 2014. С. 152-156.

3. Пасічник А.В. Правова природа реєстрації та ліцензування юридичних осіб приватного права. *Правовий вісник Української академії банківської справи*. 2014. № 2 (11). С. 50-55.

4. Пашков В.М. Діяльність суб'єктів господарювання як об'єкт правового регулювання: проблема кваліфікації. *Вісник Академії правових наук України*. 2011. № 1 (64). С. 124-134.

5. Француз А.Й., Савчук К.О. Ліцензування господарської діяльності (господарсько-правовий аспект). *Правничий вісник Університету «КРОК»*. 2018. № 30. С. 141-145.

6. Шпомер А.І. Ліцензування господарської діяльності (господарсько-правовий аспект): дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.04. Київ, 2006. 233 с.

7. Дабіжа Я.І. Поняття та зміст економіко-стимулюючої функції господарського права. *Актуальні проблеми держави і права*. 2012. № 66. С. 451-457.

8. Коваль І.Ф., Павлюченко Ю.М. Охоронна функція господарського права. *Право України*. 2019. № 8. С. 15-30.

9. Слабко С.М., Ломоносова Л.Б. Проблемні аспекти визначення методу правового регулювання комплексної галузі права. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Юридичні науки*. 2020. Т. 31, № 1 (70). С. 47-51. doi:10.32838/2707-0581/2020.1/09.

10. Черняєва Д.О. Методи державного регулювання господарської діяльності: теоретичний аспект. *Право та інновації*. 2018. № 4 (24). С. 52-56.

Reference:

1. Barakhtian, N. V. (2012). Current state of legal regulation of licensing of economic activity: Problems and prospects. *Scientific Bulletin of Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs*, (2), 166-172.

2. Odokiienko, V. O. (2014). Insurance activity as an object of licensing. In *Current Issues and Problems of Legal Science: Proceedings of the 2nd International Scientific and Practical Conference* (Kirovohrad, April 18-19, 2014) (pp. 152-156). Kirovohrad: KIDMU KPU.

3. Pasichnyk, A. V. (2014). Legal nature of registration and licensing of private law legal entities. *Legal Bulletin of the Ukrainian Academy of Banking*, 2(11), 50-55.

4. Pashkov, V. M. (2011). Activities of business entities as an object of legal regulation: The problem of qualification. *Bulletin of the Academy of Legal Sciences of Ukraine*, 1(64), 124-134.

5. Frantsuz, A. Y., & Savchuk, K. O. (2018). Licensing of economic activity (economic-legal aspect). *Law Bulletin of KROK University*, (30), 141-145.

6. Shpomer, A. I. (2006). *Licensing of economic activity (economic-legal aspect)* (Candidate of Law Sciences dissertation, specialty 12.00.04). Kyiv.

7. Dabizha, Ya. I. (2012). Concept and content of the economic-stimulating function of economic law. *Actual Problems of State and Law*, (66), 451-457.

8. Koval, I. F., & Pavliuchenko, Yu. M. (2019). Protective function of economic law. *Law of Ukraine*, (8), 15-30.

9. Slabko, S. M., & Lomonosova, L. B. (2020). Problematic aspects of defining the method of legal regulation of a complex branch of law. *Scientific Notes of V.I. Vernadsky TNU. Series: Legal Sciences*, 31(1(70)), 47-51. <https://doi.org/10.32838/2707-0581/2020.1/09>

10. Cherniayeva, D. O. (2018). Methods of state regulation of economic activity: Theoretical aspect. *Law and Innovations*, 4(24), 52-56.

Berezhnyi O.V. Licensing of economic activity as a special subject of economic and legal regulation. – Article

The article elucidates the substance of licensing as a distinctive object of economic-law regulation in Ukraine. It demonstrates that the licensing of economic activity constitutes an integral component of the economic-law framework: in both form and content it is shaped by the overarching objectives, functions, and methods through which economic processes and entrepreneurial activity are governed. By means of licensing, the state secures a stable economic order that reconciles freedom of enterprise with economic security, the rule of law, and the predictability of market behaviour. The licensing regime enables legitimate state influence over business entities: it establishes a clear legal perimeter

within which specified activities (those deemed to warrant additional scrutiny) may be performed; it facilitates continuous monitoring to ensure that licensed operations meet prescribed standards of quality, reliability, and safety; and it upholds socially significant benchmarks by permitting market participation only to entities that satisfy statutory criteria. The significance of licensing is therefore objectified in its capacity to guarantee that entrepreneurial freedom is realised within an orderly, foreseeable, and socially oriented legal environment – an outcome wholly consistent with the normative aim of economic law, namely the creation of a stable and equitable economic order. This importance is reinforced by the functions the institution performs: it regulates and stabilises market relations, harmonises the interests of the state and private actors, safeguards rights, and exercises a preventive influence against malpractice. Notably, the legal regulation of business licensing relies upon the dual methodological toolkit

of economic law, combining imperative norms with dispositive mechanisms to balance state oversight and entrepreneurial autonomy. The article concludes that the legislative provisions governing licensing occupy a pivotal position within the corpus of Ukraine's economic legislation, underpinning both the coherence of the legal system and the resilience of the national economy.

Keywords: *economic order, economic security, economic-law influence, fair competition, legal regulation, licensing of business activities, scope of economic law.*

Авторська довідка:

Бережний Олександр Володимирович – здобувач третього (освітнього-наукового) рівня вищої освіти кафедри права, ПВНЗ «Європейський університет» <https://orcid.org/0009-0007-0167-4559>

Стаття надійшла до редакції 15 липня 2025 р.